

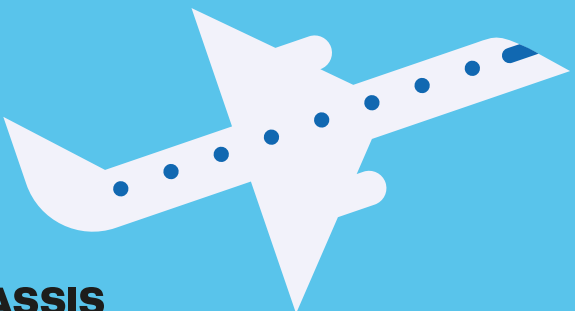
**UNDER
STAND
AUTISM**

Boarding Pass στον Αυτισμό

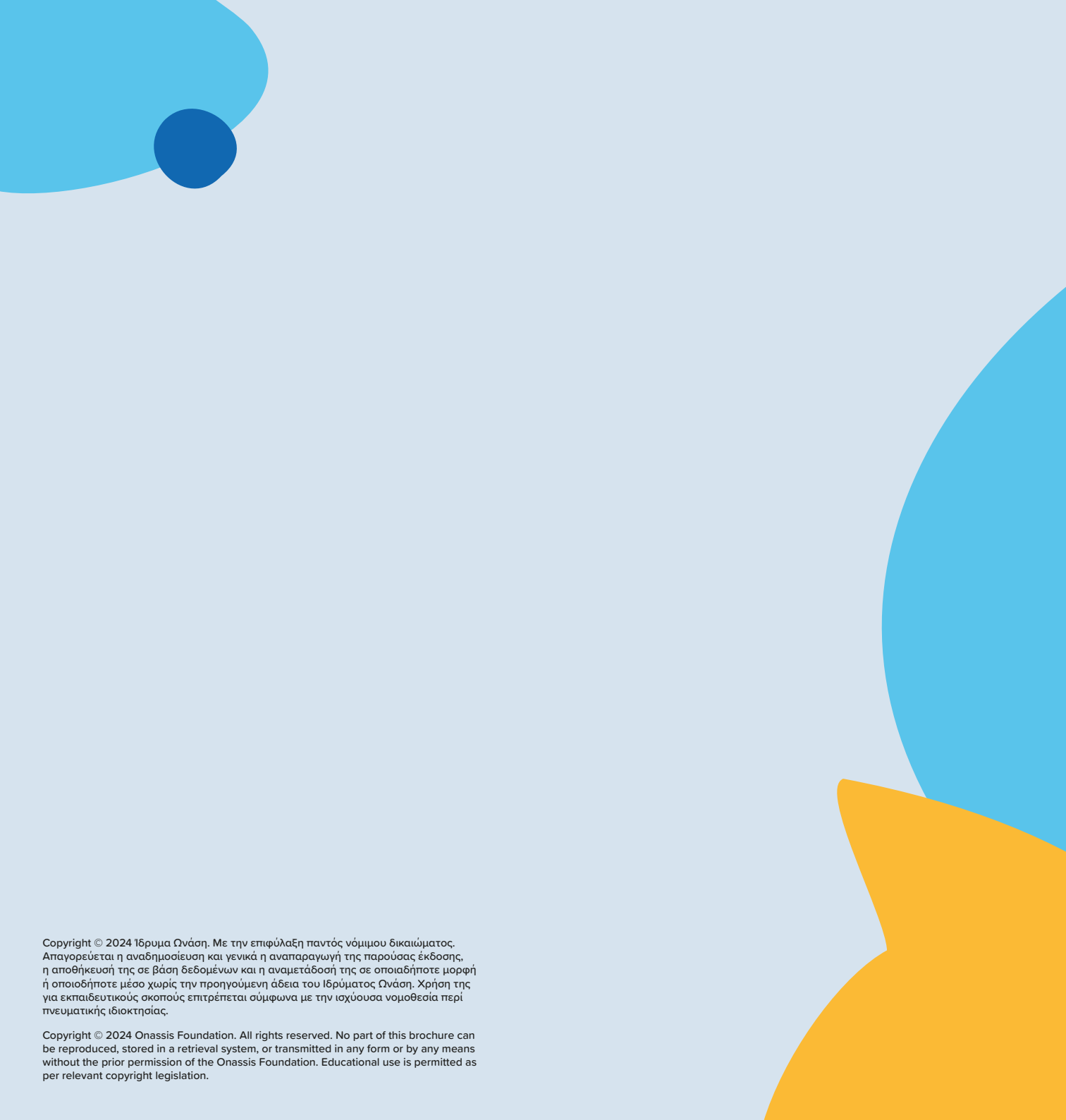
**Συνταξιδεύοντας
με τον Αυτισμό**

Boarding Pass to Autism

Flying with Autism

**ONASSIS
EDUCATION**

Copyright © 2024 Ίδρυμα Ωνάση. Με την επιφύλαξη παντός νόμιμου δικαιώματος. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή της παρούσας έκδοσης, η αποθήκευσή της σε βάση δεδομένων και η αναμετάδοσή της σε οποιαδήποτε μορφή ή οποιαδήποτε μέσο χωρίς την προηγούμενη άδεια του Ίδρυματος Ωνάση. Χρήση της για εκπαιδευτικούς σκοπούς επιτρέπεται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Copyright © 2024 Onassis Foundation. All rights reserved. No part of this brochure can be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the Onassis Foundation. Educational use is permitted as per relevant copyright legislation.

Γιατί το αεροπορικό ταξίδι δεν είναι για όλους το ίδιο;

Η εμπειρία μιας αεροπορικής πτήσης μπορεί να μην είναι ίδια για όλους, όμως θα πρέπει όλοι να μπορούν να την ζήσουν.

Πώς θα ένιωθε άραγε ένας ταξιδιώτης αν επεξεργαζόταν τα σύμβολα και τα αισθητηριακά ερεθίσματα μέσα σε ένα αεροδρόμιο όχι με τη λογική, αλλά με το συναίσθημα; Πόσο δύσκολη θα ήταν η εμπειρία αυτή αν οι σημάνσεις και τα ενημερωτικά μηνύματα «μεταφράζονταν» για εκείνον σε έντονα συναισθήματα όπως φόβος; Πώς θα αντιδρούσε;

Ο ταξιδιώτης αυτός μπορεί να βρίσκεται πολύ πιο κοντά σας από ό,τι νομίζετε. Μπορεί να είναι ακόμη και το παιδί που θα καθίσει δίπλα σας στην επόμενη πτήση σας.

Ένα παιδί με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) μπορεί να είναι συνταξιδιώτης σας.

Το «αεροδρόμιο» μπορεί να αποτελεί μια ρουτίνα και μια εμπειρία συνηθισμένη για τους περισσότερους από εμάς, ωστόσο για κάποιους άλλους μπορεί να είναι κάτι πρωτόγνωρο – ειδικά για τα παιδιά με ΔΑΦ και τους συνοδούς τους, που πρέπει να αντιμετωπίσουν το στρες το οποίο προκαλούν όλες οι τυπικές διαδικασίες μιας πτήσης, **από το check-in και την πρόσδεση της ζώνης μέχρι την απογείωση του αεροπλάνου.**

Για να κατανοήσουμε τις ιδιαιτερότητες αυτού του συνταξιδιώτη μας, βασικό μας εφόδιο είναι η ενημέρωση. Αν δεν γνωρίζουμε τι σημαίνει αυτισμός, δεν μπορούμε να συναισθανθούμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά αυτά και οι συνοδοί τους.

Why isn't a flight the same for everyone?

The experience of taking a flight may not be the same for everyone, but it's an experience everybody should be able to have.

How would it feel if a passenger processed all the symbols and the sensory triggers in an airport **using their emotions rather than their logic?** How difficult would it be if all the signs and information were “interpreted” into intense feelings like fear? How would they react?

You might not be as far away from a passenger like that as you think. It could even be the young person sitting beside you on a plane. **Your co-passenger could be a child with Autism Spectrum Disorder (ASD).**

For most of us, flying is a routine experience. For others, however, and especially for youngsters with Autism Spectrum Disorder (ASD) and their carers, having to deal with the many procedures involved, **from check-in to fastening your seatbelt and take-off, can be extremely stressful.**

If we are to understand a co-passenger with ASD, we need to equip ourselves with all the available information. If we don't know what autism means, we cannot empathize with the difficulties these children and their carers face.

Ωστόσο, λαμβάνοντας την αναγκαία επιστημονική ενημέρωση, ώστε να κατανοήσουμε τις δυσκολίες και τις ανάγκες τους, θα μπορέσουμε να συμβάλουμε στην ομαλή προσαρμογή τους στις απαιτήσεις του ταξιδιού, κάτι που τελικά ενισχύει και τον **προσωπικό μας πολιτισμό**.

Στο φυλλάδιο που ήδη διαβάζετε, **θα βρείτε πληροφορίες για τον αυτισμό** και για **τα εμπόδια που αυτός προκαλεί** σε ένα παιδί με **ΔΑΦ** –ειδικά όταν εκείνο βρίσκεται στον χώρο του αεροδρομίου– αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσατε να διευκολύνετε και να βοηθήσετε, από τη δική σας πλευρά, το παιδί αυτό τόσο στην αναμονή όσο και κατά τη διάρκεια της πτήσης.

Η αεροπορική πτήση μπορεί να αποτελεί ένα προσβάσιμο αγαθό, το οποίο κάθε επιβάτης δικαιούται να απολαμβάνει, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι την αντιμετωπίζουν όλοι με τον ίδιο τρόπο ή εκφράζουν όλοι με τον ίδιο τρόπο τις φοβίες, τα άγχη και τις προσδοκίες τους. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία του **Ιδρύματος Ωνάση**, αρχικά σε συνεργασία με τον **Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών** και μετέπειτα με αεροδρόμια που διαχειρίζεται η **Fraport Greece**, υπό την αιγίδα του **Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ)** και με την υποστήριξη της Aegean Airlines, στοχεύει ακριβώς στην απελευθέρωση των δυνάμεων αυτών των παιδιών, αλλά και στην ευρύτερη ενημέρωση όλων μας.

Το παρόν φυλλάδιο αποτελεί ένα από τα εκπαιδευτικά υλικά της δράσης «Boarding Pass στον Αυτισμό», η οποία έχει ως στόχο αφενός να βοηθήσει παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος να εξοικειωθούν με τη διαδικασία ενός αεροπορικού ταξιδιού και αφετέρου την ενημέρωση όλων μας (ταξιδιωτών, θεραπευτών και γονέων) για τις δικές τους ανάγκες και ιδιαιτερότητες. Περισσότερα για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα Ειδικής Αγωγής «Boarding Pass στον Αυτισμό» στο www.onassis.org.

If, however, we take on board the scientific findings required to understand their specific needs and challenges, we may be able to help travelers with ASD adjust smoothly to the demands of a plane journey. Of course, we will be enriching ourselves at the same time.

In this leaflet, you will find **information about autism** and the **autism-related obstacles** a child with this condition may face, especially in an airport environment. But you will also find out what you can do to make the experience of airports and airplanes easier for children on the autism spectrum.

While every passenger may enjoy the right to fly, that does not mean that everyone deals with flights—or expresses their fears, anxieties, and expectations about flying—in the same way. The **Onassis Foundation's** “Boarding Pass to Autism” initiative, which was initially run in collaboration with **Athens International Airport** and the Greek regional airports managed by **Fraport Greece** afterwards, under the academic auspices of the **National and Kapodistrian University of Athens**, with the support of Aegean Airlines, sets out both to help these children release their potential and to raise awareness of autism more generally.

This leaflet is one of the educational materials produced for the “Boarding Pass to Autism” program, which aims both to help children with Autism Spectrum Disorder familiarize themselves with the procedures of air travel and to raise awareness of these children's special needs and profile as air travelers among fellow passengers, therapists, and parents. For more information on the “Boarding Pass to Autism” Special Education program, please visit www.onassis.org.

Τι είναι ο αυτισμός;

«Ακούω τα λουλούδια, βλέπω τον άνεμο».

Αυτή είναι μία από τις περιγραφές ενός εφήβου με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), που αποτυπώνει τον διαφορετικό κόσμο όπου ζει και στον οποίο ταυτόχρονα «προσκαλεί» τους άγνωστους συνταξιδιώτες του.

Η **Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος** είναι η διάγνωση-«ομπρέλα» δυσκολιών που αποδίδεται σε άτομα τα οποία πιθανότατα έχουν πολλές διαφορές μεταξύ τους. Κάποια μπορεί να είναι πολύ ευφυή, αλλά να αντιμετωπίζουν κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες. Άλλα, πάλι, μπορεί να εμφανίζουν δυσκολίες στη συμπεριφορά, τον λόγο και την προσαρμογή στις κοινωνικές συμβάσεις, την επικοινωνία, την επεξεργασία αισθητηριακών ερεθισμάτων, τη μάθηση, τη διαχείριση άγχους.

Σε κάποιους ανθρώπους με ΔΑΦ μπορεί να διακρίνονται αμέσως οι ιδιαιτερότητές τους, ενώ σε άλλους όχι. Ακόμη πάντως και όταν δεν είναι ευδιάκριτες στους εξωτερικούς παρατηρητές, **επιβαρύνουν σημαντικά το άτομο που τις βιώνει**. Όταν αυτές οι δυσκολίες κορυφώνονται και όταν το περιβάλλον δεν βοηθά τα άτομα με ΔΑΦ, τότε αυτά μπορεί να καταφύγουν σε **ακράιες αντιδράσεις**, όπως εκρήξεις θυμού ή ακόμα και αυτοτραυματική συμπεριφορά.

1 στους 54

Οι άνθρωποι με διάγνωση Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος **αυξάνονται με επιδημική συχνότητα** τα τελευταία χρόνια, χωρίς να γνωρίζουμε σε τι οφείλεται αυτή η αύξηση. Εκτιμάται ότι **1 στα 54** άτομα στον γενικό πληθυσμό φέρουν αυτή τη διάγνωση.

Με την έγκαιρη και εντατική συμπεριφορική παρέμβαση που παρέχεται από άρτια καταρτισμένους ειδικούς, ένα ποσοστό παιδιών με ΔΑΦ μπορεί να έχει άριστη εξέλιξη. Ωστόσο, η πλειονότητα θα χρειαστεί είτε μικρή είτε μέτρια είτε **σημαντική στήριξη διά βίου**.

Αξίζει, τέλος, μια υπενθύμιση: ένας από τους βασικούς λόγους που ανακόπτουν την αρμονική εξέλιξη είναι οι εγγενείς καταβολές του παιδιού (σοβαρή οργανική επιβάρυνση). Επιβαρυντικός παράγοντας, πάντως, είναι και η ελλιπής παροχή των υπηρεσιών που απαιτούνται για την εκπαίδευση και θεραπεία ενός παιδιού με μια τόσο σοβαρή διαταραχή όπως ο αυτισμός.

What is autism?

“I hear the flowers, I see the wind.”

This is how one adolescent with Autism Spectrum Disorder (ASD) described the world in which he lives—a world he is now “inviting” his fellow passengers to explore with him.

Autism Spectrum Disorder is an umbrella diagnosis for individuals who can be very different from one another. Some may be highly intelligent but face social and emotional difficulties. Others may display problems in behavior, learning, communication, and language use and may find it hard to adjust to social conventions, process sensory information, and manage their anxiety.

While it is possible to spot specific ASD characteristics in some people immediately, this is not always the case. Even when such characteristics are not obvious to outside observers, they still **pose a significant burden on the person experiencing them**. When the difficulties escalate and the environment is not enabling for individuals with ASD, they may manifest extreme reactions, including anger outbursts or even self-harm.

1 in 54

The diagnosis of individuals with Autism Spectrum Disorder has risen at **an epidemic rate in recent years**. We do not know what lies behind the increase, but it is estimated that **1 in 54** people in the general population are currently diagnosed as being on the autism spectrum.

Fortunately, some children with ASD respond extremely positively to timely and intensive behavioral interventions by appropriately trained specialists. However, most of these children will require minor, moderate, or **considerable lifelong support**.

Lastly, it's worth remembering that one of the core factors leading to compromised development in children with ASD is their genetic inheritance (severe organic impairment). A lack of adequate educational and therapeutic services for children with a disorder as serious as autism can only make this burden heavier still.

Πώς μοιάζει η πτήση για ένα άτομο με ΔΑΦ;

Μέσω των αισθήσεών μας αντιλαμβανόμαστε το περιβάλλον και μαθαίνουμε απ' αυτό. Η αντίληψή μας, κατ' επέκταση, επηρεάζει τα συναισθήματά μας, τη συμπεριφορά μας και την επικοινωνία μας.

Σε πολλά άτομα με ΔΑΦ, οι ευαισθησίες μπορεί να διαπιστώνονται σε μία ή περισσότερες από τις αισθήσεις (π.χ. ακοή, αφή, όσφρηση, όραση, γεύση, ισορροπία και ιδιοδεκτικότητα). Μπορεί, για παράδειγμα, το άτομο με ΔΑΦ να εμφανίζει υποευαισθησία ή/και υπερευαισθησία στα ερεθίσματα, και μάλιστα με συχνές εναλλαγές, με αποτέλεσμα να του προκαλείται δυσφορία, άγχος, ακόμη και σωματικός πόνος.

Στο αεροδρόμιο

Το αεροδρόμιο μπορεί να είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο και απαιτητικό περιβάλλον για τα άτομα με ΔΑΦ, καθώς **εμπεριέχει πλήθος ταυτόχρονων αισθητηριακών ερεθισμάτων** (έντονα φώτα, πολυκοσμία, ανακοινώσεις κ.ά.). Επομένως, εάν ένα άτομο δεν έχει προετοιμαστεί κατάλληλα, θα βιώσει άγχος και ανασφάλεια, καθώς βρίσκεται σε διαρκή επαγρύπνηση προσπαθώντας να αποφύγει τις ενοχλήσεις. Είναι πιθανό, λοιπόν, να διαταραχθεί η συμπεριφορά του.

Το έντονο άγχος, ωστόσο, προκύπτει και από την αδυναμία των ατόμων να επικοινωνήσουν τις ανάγκες τους και να αποκωδικοποιήσουν όσα συμβαίνουν γύρω τους: όταν, για παράδειγμα, καλούνται να ενταχθούν σε μια κοινωνική συνθήκη, όταν αλλάζει η ρουτίνα τους και όταν δεν μπορούν να προβλέψουν ή να ελέγξουν τι θα τους συμβεί. Τέτοιες συνθήκες είναι προφανώς το περιβάλλον ενός αεροδρομίου, η πτήση, το ταξίδι, ο άγνωστος προορισμός.

What does a flight feel like for someone with ASD?

Our senses play a vital role in how we perceive and learn about our surroundings. In turn, our perceptions impact on our emotions, our behavior, and the way we communicate with others.

Many individuals with ASD experience sensory sensitivities in one or all of their senses (sight, sound, touch, smell, taste, balance, body awareness). An individual with ASD may, for example, be under-sensitive and/or over-sensitive to stimuli at different times, resulting in distress, anxiety, and even physical pain.

At the airport

With its multitude of simultaneous sensory stimuli (bright lights, people rushing around, announcements, etc.), an airport can be a particularly complex and demanding environment for a person with ASD. If they have not been adequately prepared for an environment of this sort, a person with ASD may become anxious and insecure as they strive to avoid aggravations by remaining in a state of constant hyper-vigilance. It is likely that their behavior will become unsettled.

The inability to communicate their needs or to decipher what is happening around them can also be a source of intense anxiety for people with ASD. Having to participate in social situations and cope with changes in routine, unpredictability, and a lack of control over what's happening around them can all stimulate anxiety—needless to say, these are all conditions frequently encountered in airports, on flights and journeys, and in unfamiliar destinations.

Συμπτώματα άγχους

Το βίωμα του άγχους συνοδεύεται από **σωματικά συμπτώματα** (π.χ. ιδρώτας, σφίξιμο στο στομάχι και ταχυκαρδία), τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν σε **αρνητικές σκέψεις** (π.χ. «τι θα γίνει αν μου ανοίξουν τις βαλίτσες;», «πώς θα μου κάνουν σωματικό έλεγχο;»). Τα άτομα με ΔΑΦ συχνά δεν κοινοποιούν με λόγια το άγχος τους, αλλά εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους μέσω κάποιας συμπεριφοράς (π.χ. με έκρηξη θυμού). Συνεπώς, είναι σημαντικό να δείχνουμε κατανόηση και να τα βοηθάμε ώστε να «εκπαιδευτούν» στη διαχείριση του άγχους.

Symptoms of anxiety

Anxiety goes hand in hand with **physical symptoms** (such as sweating, stomach cramps, and heart palpitations), which are associated with **negative thoughts** (“What will happen if they open my suitcase?“, “What will the body search be like?“). Since many individuals with ASD are unable to communicate their anxiety verbally, their stress will manifest itself through their behavior (e.g., in an anger outburst). It is, therefore, important for us to be understanding and to help individuals with ASD train themselves to manage their anxiety.

Τι **δυσκολεύει** τα άτομα με **ΔΑΦ**;

Οι **σύνθετες** έννοιες.
Οι άνθρωποι που μιλούν γρήγορα και πολύ.

Οι άνθρωποι που **φωνάζουν** ή τσακώνονται.

Οι εκπλήξεις, τα **απροσδόκητα**,
οι αλλαγές στο πρόγραμμα.

Να καταλάβουν τις **σκέψεις** και
τα **συναισθήματα** των άλλων.

Ορισμένες **γεύσεις** και **οσμές**
τους ενοχλούν.

Καταλαβαίνουν αυτά **που λέτε κυριολεκτικά**.
Δεν καταλαβαίνουν μεταφορικές εκφράσεις και το χιούμορ.

Να εξηγούν με λόγια τι τα ενοχλεί ή τι χρειάζονται.
Γι' αυτό μπορεί να φωνάζουν
ή να κάνουν επαναλαμβανόμενες κινήσεις.

Η πίεση για άμεση ανταπόκριση
(χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να καταλάβουν
τι ζητάτε).

Οι αισθήσεις τους λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο από τον
δικό σας. Δεν αντέχουν τη **φασαρία**, τον πολύ κόσμο, τους
θορύβους, τα μεγάφωνα, τα **φώτα** και να τους αγγίζουν.

What makes persons with **ASD** **struggle**?

Complex concepts.
People who talk a lot or too quickly.

People who **shout** or quarrel.

Surprises, **unexpected** situations,
and changes to program.

Understanding others' **thoughts** and **feelings**.

Certain **tastes** and **smells**.

Understanding metaphors and humor;
they understand things **literally**.

Explaining in words what's bothering them or what they
need. That's why they can sometimes start to shout or
perform repetitive actions.

Being pressured into responding quickly
(they need more time to understand
what is required of them).

Commotion, crowds, loud noises, loudspeakers, **lights**, and
being touched; their senses work differently from yours.

Τι βοηθάει τα άτομα με ΔΑΦ;

Να μη ζητάτε να σας κοιτάζουν στα μάτια όταν τους μιλάτε.
Να χρησιμοποιείτε **απλές προτάσεις** και εύκολες λέξεις.

Να μιλάτε **χαμηλόφωνα**.

Όταν γνωρίζουν από πριν **τι πρόκειται να συμβεί** ή τι χρειάζεται να κάνουν.

Να τους εξηγεί κάποιος με απλό τρόπο **πώς αισθάνεται**, τι του αρέσει και τι δεν του αρέσει.

Να τα ρωτάτε **τι θέλουν να φάνε**.

Μιλήστε τους με **απλά και συγκεκριμένα λόγια**, για να πείτε τι θέλετε από εκείνα. Μαζί με τα λόγια, τους βοηθάει να βλέπουν και εικόνες.

Να τους δείχνετε κατανόηση επειδή **δεν μπορούν να επικοινωνήσουν** όπως εσείς.

Να είστε **υπομονητικοί** μαζί τους.

Ένα **ήσυχο περιβάλλον**. Ο χαμηλός φωτισμός.

What do people with ASD find helpful?

Not being asked to maintain eye contact when they speak to you.
Being spoken to with **simple phrases** and easy words.

Being spoken to **quietly**.

Knowing in advance **what is going to happen** and what they need to do.

Being told **how you feel**, what you like, and what you don't like in simple words.

Being asked **what they want to eat**.

Being told **simply and specifically** what you would like them to do. Being shown pictures that back up what you're telling them.

People showing understanding; **they cannot communicate like you**.

Patience.

A quiet space. Dim lighting.

Τι μπορώ να κάνω στη διάρκεια του ταξιδιού;

Αν μπορείτε, **παραχωρήστε τους τη θέση σας**, στη σειρά ή στο αεροπλάνο.

Αν κάνουν κάτι που πιθανόν σας ενοχλεί, **πείτε το ευγενικά** στο προσωπικό του αεροδρομίου ή τον/τη συνοδό τους.

Αν δείτε ότι δυσκολεύονται στην έκφραση, προσπαθήστε: να διατηρήσετε την ψυχραιμία σας, να **αποφύγετε το επίμονο βλέμμα** σ' αυτά ή/και τον/τη συνοδό τους, να **αποφύγετε τις συμβουλές**, τις συστάσεις και τα σχόλια προς τα ίδια και τον/τη συνοδό τους.

Αν θέλετε να βοηθήσετε, **πλησιάστε ήρεμα** –καλύτερα από τη μεριά του/της συνοδού– και ρωτήστε διακριτικά **αν χρειάζεται βοήθεια** ή τη συνδρομή σας.

Μην προβείτε σε οποιαδήποτε κίνηση **χωρίς την έγκριση** του/της συνοδού.

Αν δεν ξέρετε τι να κάνετε, αν δεν γνωρίζετε πώς να αντιδράσετε, μπορείτε να **απευθυνθείτε σε κάποιον εργαζόμενο** του αεροδρομίου, ώστε να σας ενημερώσει για το τι θα μπορούσατε να κάνετε.

Να είστε **υπομονετικοί** και **υποστηρικτικοί** με όποιον τρόπο μπορείτε.

Οι γονείς τους κάνουν ό,τι μπορούν για να βοηθήσουν. **Δεν προκάλεσαν αυτοί τις δυσκολίες**. Προσπαθήστε να είστε υποστηρικτικοί και διακριτικοί.

Πολύ συχνά, μια συμπεριφορά του παιδιού με ΔΑΦ που μας ξενίζει δεν είναι αποτέλεσμα του τι θέλει να κάνει, αλλά του **τι μπορεί ή δεν μπορεί να κάνει**.

What can I do to help before and during a flight?

If it helps and you can do so, **give your place** in the queue or agree to change seats on the plane.

If the individual with ASD is doing something you find irritating, **tell the airport staff or their carer politely**.

If you can see they are having difficulties expressing themselves, keep calm, **avoid persistent eye contact** with the individual and/or their carer, and **avoid giving advice** or making suggestions and comments to the individual with ASD and/or their carer.

If you want to help, **approach the individual calmly** and from the side of the carer, if possible. Tactfully ask if they **need any assistance**.

Don't take any action **without the carer's approval**.

If you don't know what to do or how to react, **ask a member of the airport** staff for information on what to do.

Be patient and **supportive** in any way you can.

The parents of people with ASD are doing everything they can to help. **They are not to blame for any difficulties**. Try to be supportive and discreet.

Very often, a behavior of an individual with ASD that is strange to us is not a result of what they want to do, but of **what they can or cannot do**.

Ίδρυμα Ωνάση και Ειδική Αγωγή

Το Ίδρυμα Ωνάση πραγματοποιεί από το 2012 εκπαιδευτικές δράσεις στον τομέα της **Ειδικής Αγωγής**. Ένα διάστημα εμπιστοσύνης από τους γονείς των παιδιών που συμμετέχουν στα εργαστήριά του και συνεχίζουν να τα στηρίζουν με την παρουσία τους.

Απώτερος στόχος για το Ίδρυμα Ωνάση είναι **να απελευθερώσει τις δυνάμεις παιδιών με αναπηρία**, όχι μόνο στην Αττική αλλά και σε διάφορες πόλεις σε όλη την Ελλάδα.

Και ενώ ο τρόπος αλλάζει, ο στόχος παραμένει ίδιος: να έχουν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά πρόσβαση στα εργαστήρια, να ενισχύεται η συμπεριληψη και να αναπτύσσονται οι δεξιότητές τους μέσα από συνεργατικές πρακτικές. Γονείς και παιδιά να έχουν το δικαίωμα στην «απόδραση».

Γι' αυτό και αναπτύσσονται ουσιαστικές **δράσεις που βοηθούν τους γονείς να ανακαλύψουν νέους δημιουργικούς τρόπους να επικοινωνήσουν με το παιδί**, μέσα από τους μαγικούς δρόμους άλλοτε της μουσικής και άλλοτε της εικαστικής έκφρασης.

Παράλληλα, το Ίδρυμα Ωνάση ενώνει δυνάμεις με ακόμα περισσότερους **φορείς και σχολεία Ειδικής Αγωγής πανελλαδικά**, οι οποίοι επιθυμούν να πορευτούν σε κοινές πρωτοβουλίες. «Η μουσική αγαπάει τον αυτισμό», «Στην καρδιά του αυτισμού», «Η τέχνη του μαζί», «Ζωή σαν ανοιχτό βιβλίο» είναι μερικά μόνο από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ιδρύματος Ωνάση, ενώ παράλληλα οργανώνονται και **βιωματικά εργαστήρια Ειδικής Αγωγής** για εκπαιδευτικούς και άτομα που δραστηριοποιούνται στον χώρο της Ειδικής Αγωγής.

Ωστόσο, στον τομέα της Ειδικής Αγωγής, οι δράσεις του Ιδρύματος Ωνάση δεν περιορίζονται στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Εδώ και δεκαετίες, το Ίδρυμα ενισχύει **τα ειδικά σχολεία και τα τμήματα ένταξης**, με τη δωρεά βιβλίων, εξοπλισμού και εποπτικών μέσων, προκειμένου να διευκολύνει την εκπαιδευτική προσπάθεια των παιδαγωγών. Επιπλέον, στο θεσμοθετημένο από το 1978 **Πρόγραμμα Υποτροφιών** που λειτουργεί το Ίδρυμα, συμπεριλαμβάνεται ο κλάδος της Ειδικής Αγωγής για μεταπτυχιακές σπουδές και διδακτορική έρευνα σε ΑΕΙ του εξωτερικού, ενώ διαχρονικά **στηρίζει φορείς όπως η ΕΛΕΠΑΠ** στο πολύτιμο, αλλά δύσκολο έργο τους.

Onassis Foundation and Special Education

Since 2012, the **Onassis Foundation** has been carrying out activities in the field of **Special Education**. A period of trust placed in us by the parents of children who have participated in our workshops and continue to support us with their presence.

The Onassis Foundation's ultimate goal is **to release the potential of children with disabilities** in the Athens area and other cities throughout Greece.

And, while the means may change, the goal remains the same: providing access for as many children as possible to our workshops, reinforcing inclusion, and developing children's abilities through cooperative practices. Both parents and children should have the right to "escape."

That's why we continue to develop meaningful activities employing the magic of music and/or artistic expression to help **parents discover new and creative ways of communicating with their children**.

The Onassis Foundation also continues to join forces with more and more **organizations and schools involved in Special Education around Greece** that are interested in collaborating on shared initiatives. "Music loves autism," "In the heart of autism," "The art of togetherness," and "Life like an open book" are just some of the Onassis Foundation's educational programs. At the same time, we stage **hands-on Special Education workshops** for educators and others active in the field of Special Education.

However, the Onassis Foundation's activities in the area of Special Education are not limited to educational programs. For decades now, the Onassis Foundation has been supporting **special schools and integration programs** with donations of books, equipment, and teaching aids to help educators in their efforts. Moreover, the **Scholarships** program, which the Foundation has been running since 1978, includes post-graduate studies and doctoral research in the area of Special Education at universities abroad, while it has also consistently **supported organizations like ELEPAP (Rehabilitation for the Disabled)** in their valuable but difficult work.

ONASSIS CULTURE

Αφροδίτη Παναγιωτάκου
Director of Culture

Δημήτρης Θεοδωρόπουλος
Deputy Director of Culture

COMMUNICATION & CONTENT

Δημήτρης Δρίβας
Group Communication
& Content Manager

Αλέξανδρος Ρουκουτάκης
Content Leader

Χρήστος Σαρρής
Head of Creative

Κανέλλα Ψυχογιού
Senior Campaign Manager

Δανιήλ Βεργιάδης
Campaign Manager

Ειρήνη Σκούφη
Junior Campaign Manager

Χριστίνα Κοσμόγλου
Publications Manager

Ελιζαμπέττα Ηλία Γεωργιάδου
Βάλια Παπαδημητράκη
Copy Editors

Βασίλης Μπίμας
Social Media Manager

Σύλβια Κουβέλη
Αλεξάνδρα Σαραντοπούλου
Social Media Editors

Βάσω Βασιλάτου
Κατερίνα Χορταριά-Ταμβάκη
Media Officers

Νεφέλη Τσαρτακλέα-Κασσελάκη
Media Office Assistant

Νίκος Ροσσολάτος
Commercial Manager

Δήμητρα Παππά
Audience Development Coordinator

Μαρία Προεστάκη
CRM Specialist

ONASSIS EDUCATION

Έφη Τσιότσιου
Executive Director
& Director of Education

Χριστίνα Παναγιωτάκου
Educational Programs Manager

Κορίνα Δευτεραίου
Δέσποινα Μαρτή
Τζίνα Παπαμιχαήλ
Educational Programs Coordinators

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

ΣΥΛΛΗΨΗ & ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Χριστίνα Παναγιωτάκου
Educational Programs Manager

Δέσποινα Μαρτή
Κορίνα Δευτεραίου
Educational Programs Coordinators

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ & ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΕΝΤΥΠΟΥ

Αγγελική Γενά
Κλινική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Αθηνών

Κατίγκω Χατζηπατέρα-Γιαννούλη
Κλινική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια
Ψυχολογίας, American College of
Greece, Deree College

Κατερίνα Δροσινού
Ειδική Παιδαγωγός, Δρ. Ειδικής
Αγωγής, MSc

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

Τζίλιαν Βιγλάκη
Θεόδωρος Κωβαίος
Γεωργία Λεοντάρα
Μαρία Πογιατζή
Graphic Designers

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ & ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Βασίλης Δουβίτσας

ONASSIS CULTURE

Afroditi Panagiotakou
Director of Culture

Dimitris Theodoropoulos
Deputy Director of Culture

COMMUNICATION & CONTENT

Demetres Drivas
Group Communication
& Content Manager

Alexandros Roukoutakis
Content Leader

Christos Sarris
Head of Creative

Kanella Psychogiou
Senior Campaign Manager

Daniel Vergiadis
Campaign Manager

Eirini Skoufi
Junior Campaign Manager

Christina Kosmoglou
Publications Manager

Elizampetta Ilia Georgiadou
Valia Papadimitraki
Copy Editors

Vasilis Bibas
Social Media Manager

Sylvia Kouveli
Alexandra Sarantopoulou
Social Media Editors

Katerina Chortaria-Tamvaki
Vaso Vasilatou
Media Officers

Nefeli Tsartaklea-Kasselaki
Media Office Assistant

Nikos Rossolatos
Commercial Manager

Dimitra Pappa
Audience Development Coordinator

Maria Proestaki
CRM Specialist

ONASSIS EDUCATION

Effie Tsiotsiou
Executive Director
& Director of Education

Christina Panagiotakou
Educational Programs Manager

Korina Defteraiou
Despoina Marti
Gina Papamichael
Educational Programs Coordinators

BOOKLET CREDITS

CONCEIVED & COORDINATED BY

Christina Panagiotakou
Educational Programs Manager

Despoina Marti
Korina Defteraiou
Educational Programs Coordinators

ACADEMIC COMMITTEE – EDITORIAL TEAM

Aggeliki Gena
Clinical Psychologist, Professor of
Psychology, University of Athens

Katingo Hadjipateras-Giannoulis
Clinical Psychologist, Professor of
Psychology, American College of
Greece, Deree College

Katerina Drosinou
Special Educator, Dr. Special
Education, MSc

BOOKLET DESIGN

Jillian Viglaki
Theodoros Kovaio
Georgia Leontara
Maria Poyiadji
Graphic Designers

TRANSLATION & TEXT EDITING

Vassilis Douvitsas

**UNDER
STAND
AUTISM**

**Σε συνεργασία με
In partnership with**

**Υπό την αιγίδα
Under the auspices of the**

**HELLENIC REPUBLIC
National and Kapodistrian
University of Athens**

**Με την υποστήριξη
With the support of**

**ONASSIS
EDUCATION**